

Dit factsheet is een uitgave van het NIVEL en Nictiz. De gegevens mogen met bronvermelding worden gebruikt (Ilse Swinkels, Judith de Jong, Myrah Wouters en Anke de Veer. Steeds meer zorgverleners in de ouderenzorg gebruiken eHealth-toepassingen. Grote kloof tussen behoefte aan en gebruik van digitale dubbele medicatiecontrole. (Utrecht/Den Haag: NIVEL/Nictiz, 2017). U vindt deze publicatie en alle andere publicaties op www.nivel.nl en www.nictiz.nl.

Steeds meer zorgverleners in de ouderenzorg gebruiken eHealth-toepassingen.

Grote kloof tussen behoefte aan en gebruik van digitale dubbele medicatiecontrole.

Ilse Swinkels¹, Judith de Jong¹, Myrah Wouters² en Anke de Veer¹

¹ NIVEL, ² Nictiz

Ruim 90% van de verpleegkundigen en verzorgenden in de ouderenzorg (intramurale en thuiszorg) vindt het wenselijk of noodzakelijk om een elektronisch cliëntendossier te gebruiken, elektronisch gegevens uit te wisselen met andere zorgverleners en zorg elektronisch af te stemmen met anderen. Het gebruik van deze elektronische toepassingen ligt echter beduidend lager, ondanks een sterke stijging in het gebruik van elektronische verslaglegging. Ook als we kijken naar cliëntenportalen, medicijndispensers en zorgrobots zien we dat het percentage verpleegkundigen en verzorgenden dat deze noodzakelijk of wenselijk vindt hoger ligt dan het percentage dat ze gebruikt. Wel zien we ook bij deze toepassingen een stijging in het gebruik. Het grootste verschil tussen noodzaak of wenselijkheid ten opzichte van het gebruik is zichtbaar bij de digitale dubbele medicatiecontrole. Dit blijkt uit onderzoek dat we in het kader van de Nictiz NIVEL eHealth-monitor hebben uitgevoerd binnen het Panel Verpleging & Verzorging van het NIVEL.

eHealth in de ouderenzorg

ICT-toepassingen in de zorg (eHealth, zie kader) is een veelbesproken onderwerp. Er is een veelheid aan toepassingsgebieden en de verwachtingen zijn hooggespannen. De verwachtingen variëren van efficiëntere zorgverlening tot betere ondersteuning van zelfmanagement. Ook is de verwachting dat mensen langer thuis kunnen wonen. Tegelijkertijd is het gebruik van de verschillende toepassingen in het algemeen nog niet zo hoog. In dit factsheet geven we aan in welke mate verpleegkundigen en verzorgenden de betreffende toepassingen noodzakelijk en of wenselijk vinden en we schetsen

eHealth, de eHealth-monitor en verpleegkundigen

eHealth is het gebruik van hedendaagse informatie- en communicatietechnologieën, in het bijzonder internet-technologie, om gezondheid en gezondheidszorg te ondersteunen of te verbeteren (1). Hieronder vallen ook toepassingen voor het vastleggen of uitwisselen van medische gegevens.

De eHealth-monitor is een jaarlijks terugkerend onderzoek (sinds 2013), waarin Nictiz en het NIVEL de beschikbaarheid en het gebruik van eHealth in Nederland in kaart brengen.

Onder zorgverleners verstaan we in dit factsheet zowel verpleegkundigen als verzorgenden, dit in verband met de leesbaarheid. Onder ouderenzorg verstaan we de intramurale zorg en de zorg thuis.

de ontwikkelingen in het gebruik van verschillende soorten toepassingen. Dit geeft vanuit het perspectief van verpleegkundigen en verzorgenden informatie voor het prioriteren van eHealth-ontwikkeling en implementatie.

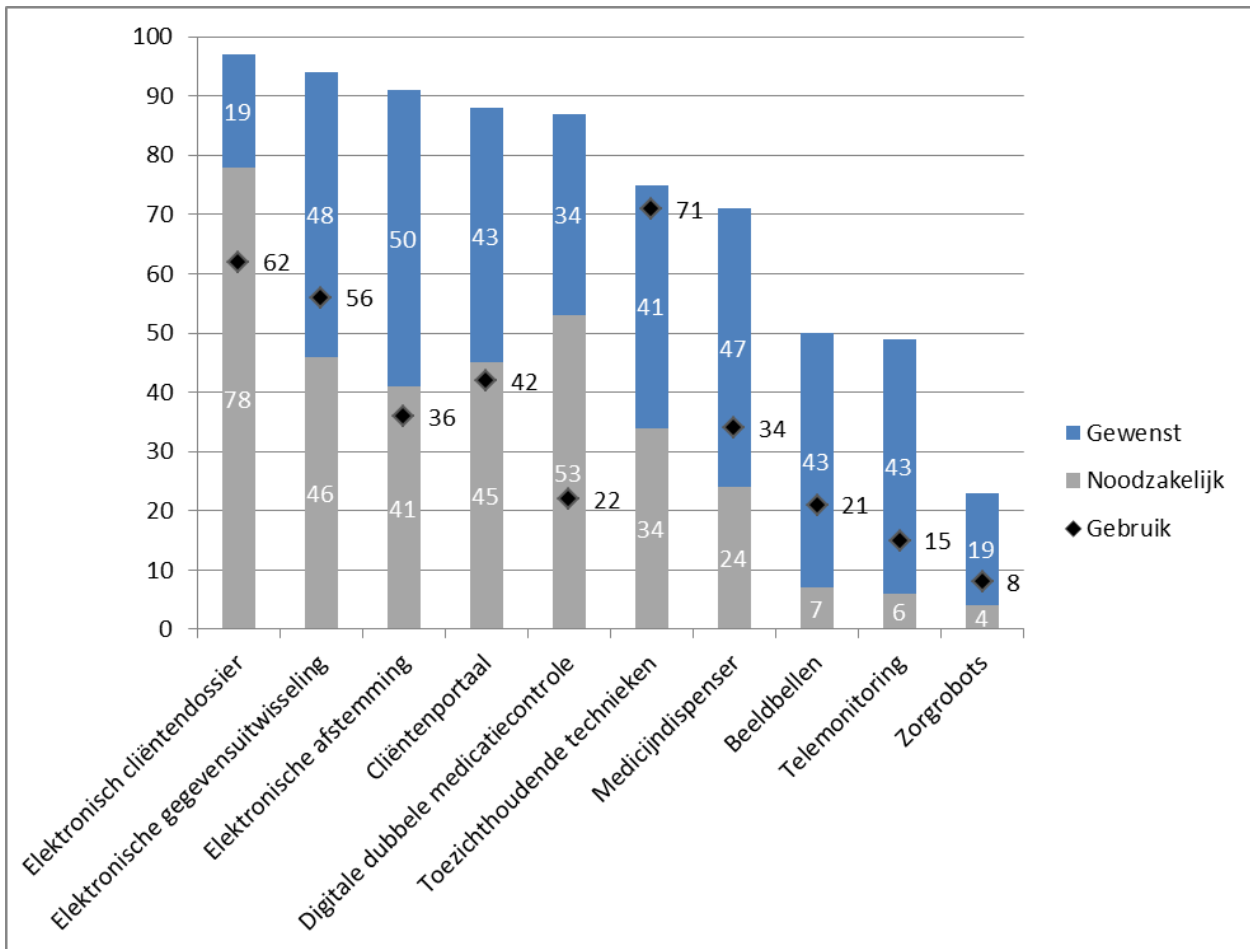
Grote behoefte aan elektronische verslaglegging en gegevensuitwisseling, gebruik groeit

Zorgverleners moeten over de meest actuele cliëntgegevens kunnen beschikken om goede zorg te kunnen leveren. Elektronische dossiervoering, elektronische gegevensuitwisseling en elektronische afstemming van zorg kunnen er voor zorgen dat cliëntendossiers compleet en accuraat zijn en dat zorgverleners van elkaars handelen op de hoogte zijn. Daarmee kunnen deze mogelijkheden bijdragen aan de verbetering van de continuïteit van zorg en cliëntveiligheid. Een cliëntenportaal, waarbij cliënten online hun gegevens in kunnen zien, geeft aan cliënten de mogelijkheid de volledigheid en accuraatheid van hun gegevens te controleren of hun gegevens met anderen te delen.

Ruim driekwart van de verpleegkundigen en verzorgenden in de ouderenzorg vindt een elektronisch cliëntendossier noodzakelijk (zie figuur 1, en figuur 1A in de bijlage). Nog eens 19% vindt het niet noodzakelijk, maar wel wenselijk. Elektronische gegevensuitwisseling en afstemming van zorg vindt ruim 90% van de zorgverleners noodzakelijk of wenselijk. Dit geldt voor 88% van de zorgverleners als we kijken naar de inzet van een cliëntenportaal.

Vergeleken met de mate dat verpleegkundigen en verzorgenden deze toepassingen noodzakelijk of wenselijk vinden, ligt het gebruik beduidend lager. Wel nam dit in de afgelopen jaren toe. Waar in 2014 een derde (31%) van de zorgverleners in de ouderenzorg het cliëntendossier elektronisch bijhield, is dat in 2017 62% (zie figuur 2A in de bijlage). Afstemming van zorg, waarbij informatie over de zorg wordt gedeeld met personen buiten de organisatie, doet in 2017 36% van de zorgverleners elektronisch. In een jaar tijd verdubbelde het aandeel zorgverleners dat zegt een cliëntenportaal aan te bieden van 17% naar 42%.

Figuur 1 Mate van noodzaak of wenselijkheid van verschillende ICT-toepassingen ten opzichte van het gerapporteerde gebruik in de organisatie volgens verpleegkundigen en verzorgenden in de ouderenzorg (2017; n=327-334; % verpleegkundigen en verzorgenden)

Gebruik toezichthoudende technieken groeit in de zorg thuis

Onder toezichthoudende technieken verstaan we allerlei elektronische voorzieningen waarmee zorgverleners een cliënt op afstand in de gaten kunnen houden. Voorbeelden zijn bewegingsmelders, een elektronische bedmat, personalarmering, een inactiviteitsmelder of een valmelder, of GPS-trackers. Deze technieken kunnen worden ingezet om mensen langer zelfredzaam te laten zijn en/ of langer thuis te laten wonen. Maar ze worden ook ingezet in verpleeghuizen en kunnen vormen van vrijheidsbeperkende maatregelen, zoals bedhekken, vervangen.

Driekwart van de verpleegkundigen en verzorgenden vindt toezichthoudende technieken noodzakelijk of wenselijk. 71% van de verpleegkundigen en verzorgenden maakt hier in 2017 gebruik van. Dit is na een aantal stabiele jaren, in 2017 sterk gestegen (zie figuur 3A in de bijlage). Deze groei is terug te voeren op een sterke

stijging in het gebruik door zorgverleners *in de thuiszorg*. In deze sector maakte in 2016 een kwart (26%) van de zorgverleners gebruik van toezichthoudende technieken. In 2017 is dat toegenomen tot 60%¹.

Grote kloof tussen noodzaak of wenselijkheid en gebruik digitale dubbele medicatiecontrole

Dubbele medicatiecontrole, waarbij een tweede zorgverlener controleert of de juiste (dosering van) medicatie wordt toegediend bij een cliënt, is bedoeld om fouten in het toedienen van medicatie te voorkomen. In de praktijk is dubbele controle niet altijd makkelijk te organiseren. Zeker niet in de thuiszorg. *Digitale* dubbele medicatiecontrole kan hiervoor een oplossing bieden. Medicijn dispensers zijn elektronische hulpmiddelen die cliënten en zorgverleners ondersteunen bij het verstrekken en gebruiken van medicijnen. Ze helpen bij het juiste gebruik van de medicatie en kunnen de therapietrouw bevorderen.

Meer dan de helft van de verpleegkundigen en verzorgenden vindt digitale dubbele medicatiecontrole noodzakelijk. Nog eens ruim een derde vindt dit wenselijk. Medicijn dispensers vindt 71% van de zorgverleners noodzakelijk of wenselijk.

Bij digitale dubbele medicatiecontrole zien we het grootste verschil tussen de mate dat zorgverleners dit noodzakelijk of wenselijk vinden en het gebruik. Slechts 22% van de zorgverleners geeft in 2017 aan gebruik te maken van digitale dubbele medicatiecontrole. In 2017 gebruiken, vergeleken met 2016, meer zorgverleners medicijn dispensers. Het gebruik ligt nu op 34%.

Beeldbellen, telemonitoring en zorgrobots

Bij telemonitoring houdt de zorgverlener op afstand de gezondheidssituatie van een cliënt in de gaten. De cliënt meet in de thuissituatie de eigen gezondheidswaarden en deze worden gedeeld met de zorgverlener. Vaak gaat het dan om mensen met een chronische ziekte zoals diabetes of hartfalen. Telemonitoring heeft als doel de kwaliteit van leven en zorgverlening te verbeteren. Zo kan bijvoorbeeld door tijdig ingrijpen, bij verslechterde gezondheidswaarden, een ziekenhuisopname worden voorkomen.

Bij beeldbellen hebben de zorgverlener en zorggebruiker contact middels een beeldscherm zodat zij elkaar kunnen horen en zien. Beeldbellen kan worden ingezet als aanvulling of in de plaats van face-to-face of telefonisch contact.

Zorgrobots hebben tot doel zorg efficiënter te maken en cliënten te ondersteunen in hun zelfredzaamheid. Robots kunnen bijvoorbeeld cliënten thuis of in een zorginstelling ondersteunen bij activiteiten, herinneren aan medicatie of worden ingezet als toezichthoudende techniek.

¹ De stijging van het gebruik van toezichthoudende technieken in de thuiszorg kan veroorzaakt zijn door een wijziging in de vraagstelling: aan de voorbeelden die eerdere jaren zijn genoemd is ‘een polsbandje’ toegevoegd.

Bijna de helft van de verpleegkundigen en verzorgenden (43%) vindt telemonitoring gewenst en 6% vindt het noodzakelijk. Een vergelijkbaar beeld zien we voor beeldbellen. Zorgrobots vindt vier procent van de zorgverleners noodzakelijk en 19% vindt ze wenselijk.

De afgelopen jaren gaf 11% - 15% van de zorgverleners aan dat zij telemonitoring gebruikten. Beeldbellen wordt gebruikt door 20% - 22% van de zorgverleners. Het gebruik van zorgrobots is vooralsnog lager, maar is het afgelopen jaar wel toegenomen: in 2016 gaf 3% van de zorgverleners aan dat zorgrobots in de organisatie ingezet werden. In 2017 is dat 8%.

Samengevat

Bij vrijwel alle eHealth-toepassingen zien we dat steeds meer verpleegkundigen en verzorgenden in de ouderenzorg deze gebruiken. We zien echter ook dat het gebruik bij een aantal toepassingen lager ligt dan wat noodzakelijk of wenselijk wordt gevonden. Zo vindt ruim 90% van de zorgverleners het wenselijk of noodzakelijk om een elektronisch cliëntendossier te gebruiken, elektronisch gegevens uit te wisselen met andere zorgverleners of zorg elektronisch af te stemmen met anderen, terwijl het gebruik hiervan tussen 36% en 62% ligt. Eenzelfde patroon zien we bij cliëntenportalen, medicijndispensers en zorgrobots.

Bij de digitale dubbele medicatiecontrole loopt de noodzaak/wenselijkheid en gebruik het meest uiteen. Dubbele medicatiecontrole is essentieel om fouten bij het toedienen van medicatie te voorkomen. Voor verpleegkundigen en verzorgenden in de thuiszorg is dit niet eenvoudig te realiseren aangezien zij cliënten thuis alleen bezoeken. Sinds kort zijn er ICT-toepassingen op de markt die het mogelijk maken de dubbele medicatiecontrole digitaal uit te voeren. Zo zijn er apps waarmee foto's van onder andere de medicatieopdracht en de medicatie gedeeld worden met collega's of een zorgcentrale waardoor de medicatie op afstand gecontroleerd kan worden. Uit ons onderzoek blijkt dat verpleegkundigen en verzorgenden in de ouderenzorg zich realiseren dat dubbele controle belangrijk is en dat zij *digitale* controle noodzakelijk en wenselijk vinden. Het lijkt dus zaak om in te zetten op een toename in het gebruik van digitale toepassingen voor dubbele medicatiecontrole.

Bij het gebruik van toezichthoudende technieken zien we juist dat het percentage verpleegkundigen en verzorgenden dat hier gebruik van maakt aanzienlijk én vergelijkbaar is met het percentage dat het noodzakelijk of wenselijk vindt. Technieken als bewegingsmelders en persoonsalarmering zijn al geruimere tijd beschikbaar en verruimen de mogelijkheden om zelfstandig te blijven wonen. Het percentage gebruik schommelde de afgelopen jaren rond de 50%, maar is dit jaar sterk gestegen, met name bij de zorgverleners in de thuiszorg. Door de hervormingen in de langdurige zorg verblijven zeer kwetsbare cliënten sinds 2015 steeds vaker thuis. Juist bij deze groep kunnen toezichthoudende technieken de veiligheid sterk vergroten.

Persoonsalarmering is daar zo'n voorbeeld van. Dit kan een verklaring vormen voor de sterke stijging. Echter, ook moet worden opgemerkt dat de toelichting bij de vraag in 2017 in lichte vorm is aangepast.

Het inzetten van toezichthoudende technieken gaat veelal gepaard met discussies rondom vrijheidsbeperking dan wel vrijheidsverruiming, veiligheid van cliënten en wet- en regelgeving. Het is aan alle partijen, dat wil zeggen praktijk, beleid en onderzoek, om hier meer duidelijkheid in te geven.

Onderzoeksmethode

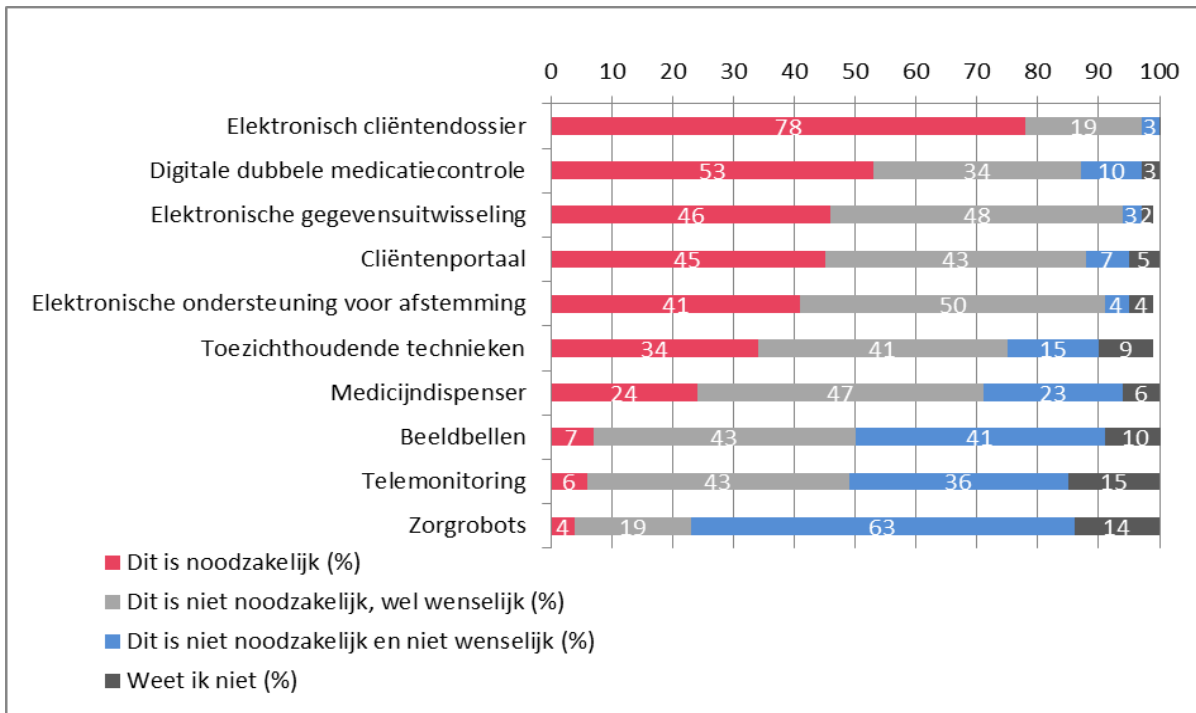
Voor het ondervragen van de verpleegkundigen en verzorgenden in de ouderenzorg is gebruik gemaakt van het NIVEL Panel Verpleging & Verzorging. Voor meer informatie over dit panel kunt u terecht op www.nivel.nl/panelenv of e-mail naar panelenv@nivel.nl. De data onder deze doelgroep zijn verzameld in het kader van de eHealth-monitor. Sinds 2013 wordt jaarlijks een vragenlijst afgenomen over gebruik van ICT-toepassingen in de zorg. Het aantal respondenten varieert in de afgelopen tussen de 344 tot 592 verpleegkundigen en verzorgenden werkzaam in de ouderenzorg. De trendanalyses zijn getoetst in Stata 14.0 door middel van logistische longitudinale trendanalyses. Voor meer informatie over onderzoek op het gebied van eHealth kunt u terecht op www.nivel.nl, www.nictiz.nl of www.ehealth-monitor.nl. Ook kunt u contact opnemen met Ilse Swinkels (i.swinkels@nivel.nl) of Myrah Wouters (wouters@nictiz.nl).

Referenties

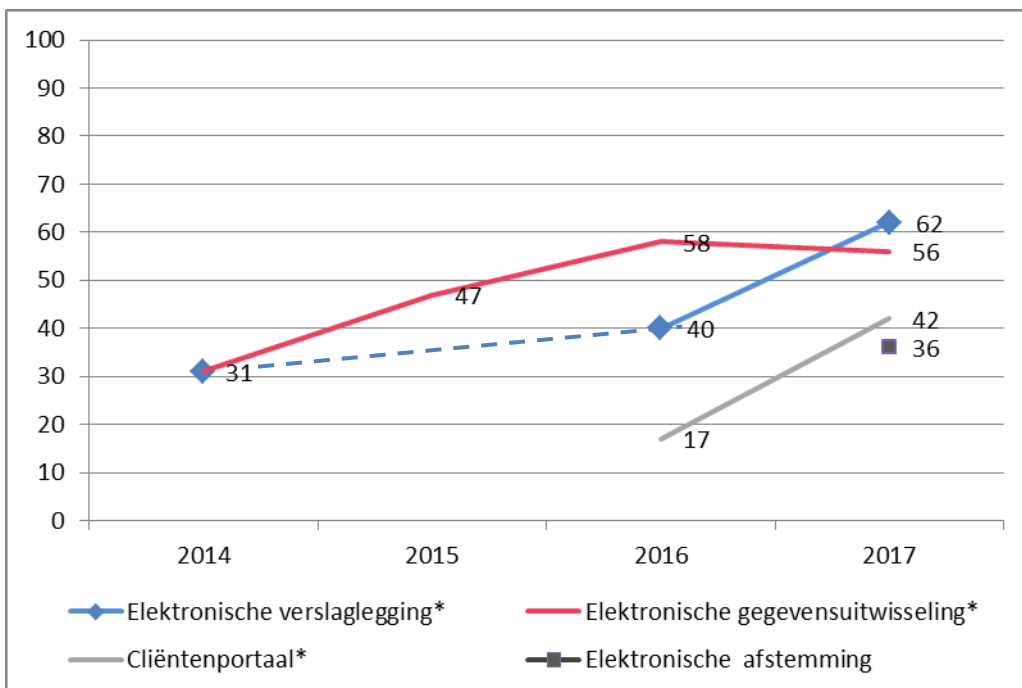
1. Krijgsman, J., Swinkels, I., Van Lettow, B., De Jong, J., Out, K., Friele, R. en Van Gennip, L. Meer dan techniek, eHealth monitor 2016. Den Haag & Utrecht: Nictiz & NIVEL.

BIJLAGE

Figuur 1A Mate van noodzaak en wenselijkheid van verschillende ICT toepassingen - % verpleegkundigen en verzorgenden in de ouderenzorg in 2017 (n=327-334)

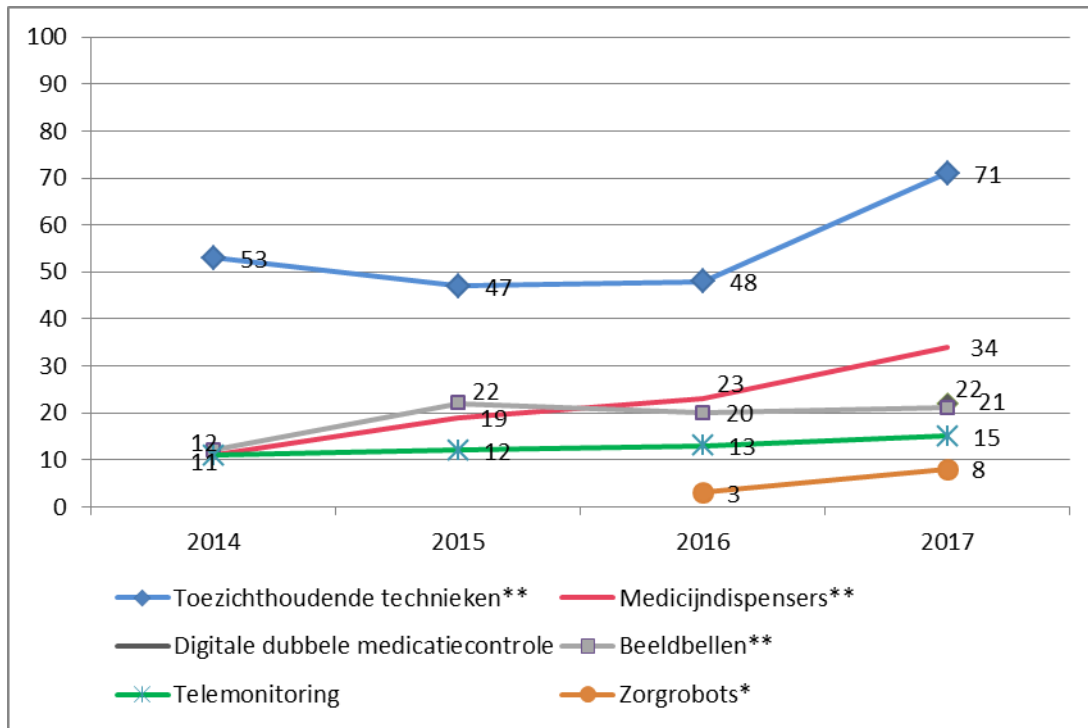

Figuur 2A Gebruik van elektronische verslaglegging, uitwisseling van gegevens, cliëntenportalen en afstemming van zorg tussen 2014 en 2017 - % verpleegkundigen en verzorgenden in de ouderenzorg (n=338-590) ¹

¹ in 2015 is niet naar elektronische verslaglegging gevraagd; * p < 0,001

Figuur 3A Gebruik van online toepassingen tussen 2014 en 2017 op het gebied van toezichhoudende technieken, medicatie, telemonitoring, beeldbellen en robotica - % verpleegkundigen en verzorgenden in de ouderenzorg (n=338-591)

* p < 0,01; ** p < 0,001